

**MÜYESSİRETÜ'L ULÛM VE ORTAÖĞRETİMDE TANINIRLIĞI
MUYESSİRETU'L ULÛM AND ITS RECOGNITION IN SECONDARY
EDUCATION**

ÇİĞDEM ORMANOĞLU

Uzman Öğretmen, Keçiören Vatansever Şehit Tümgeneral Aydoğan Aydın Fen Lisesi,
Expert Teacher, Keçiören Vatansever Şehit Tümgeneral Aydoğan Aydın Science High School
c.ormanoglu@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1653-3330>

SENA KAĞNICI

Öğrenci, Keçiören Vatansever Şehit Tümgeneral Aydoğan Aydın Fen Lisesi,
Student, Keçiören Vatansever Şehit Tümgeneral Aydoğan Aydın Science High School
senaka1407@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-3655-8821>

FEVZİ TUĞRUL AYGÜN

Öğrenci, Keçiören Vatansever Şehit Tümgeneral Aydoğan Aydın Fen Lisesi,
Student, Keçiören Vatansever Şehit Tümgeneral Aydoğan Aydın Science High School
fevzi.tugrul40@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-9200-4791>

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature
TÜRKDED-9, Aralık -December 2024 Rize

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 12.10.2024
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 11.11.2024
Sayfa-*Pages*: 125-146.

Atf/Citation: Ormanoğlu, Çiğdem vd., (2024), “Müyessiretü'l Ulûm ve Ortaöğretimde Tanınırlığı”
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 5/2: 125-146.

MÜYESSİRETÜ'L ULÛM VE ORTAÖĞRETİMDE TANINIRLIĞI*

Çiğdem ORMANOĞLU¹

Sena KAĞNİCİ²

Fevzi Tuğrul AYGÜN³

Özet

Müyessiretü'l Ulûm, Bergamalı Kadri tarafından 16. yüzyılda Anadolu'da Batı Türkçesiyle yazılan ilk Türkçe dil bilgisi kitabıdır ve 'Bilimleri Kolaylaştıran' anlamına gelmektedir. Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında, Müyessiretü'l Ulûm ve yazarı Bergamalı Kadri hakkında hiçbir bilgi yer almamaktadır. Ayrıca eserin tanıtımına yönelik bir materyal de bulunmamaktadır. Bu nedenle Müyessiretü'l Ulûm'un ortaöğretim düzeyinde tanınması, ortaöğretim öğrencilerinin eserle ilgili bilgi ve farkındalıklarının geliştirilmesine yönelik çalışmalara ve materyallere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmayla ortaöğretim öğrencilerinin Müyessiretü'l Ulûm'la ilgili bilgi ve farkındalıklarını değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak Müyessiretü'l Ulûm'u ve sahip olduğu nitelikleri görsel ve işitsel öğelerle anlatan bir tanıtım materyali oluşturulmuştur. Çalışmada nitel araştırma kapsamında literatür taraması yapılarak doküman analizi yapılmış, nicel araştırma yöntemi olarak örneklem grubunu oluşturan 150 lise öğrencisine ön test ve son test uygulanmıştır. Nicel araştırma deseni olarak tek grup ön test-son test deneysel desen kullanılmıştır. Sayısal veriler, uygulanan ön test ve son testten elde edilmiştir. Uygulanan ön test sonucunda öğrencilerin Müyessiretü'l Ulûm hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Tanıtım materyalinin izletilmesinin ardından uygulanan son test sonucunda öğrencilerin bilgi ve farkındalık düzeylerinde artış görülmüş ve bunda geliştirilen tanıtım materyalinin önemli düzeyde katkısı bulunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bergamalı Kadri, dil bilgisi, Müyessiretü'l Ulûm, Türkçe, 16. yüzyıl.

MUYESSIRETU'L ULÛM AND ITS RECOGNITION IN SECONDARY EDUCATION

Abstract

Muyessiretu'l Ulûm is the first Turkish grammar book written in Western Turkish in Anatolia in the 16th century by Bergamalı Kadri and means 'Facilitator of Sciences'. In the secondary school Turkish Language and Literature textbooks, there is no information about Muyessiretu'l Ulûm and its author Bergamalı Kadri. Additionally, there is no material for the promotion of the work. For this reason, there is a need for studies and materials for the

* Bu çalışma, Felsefe Öğretmeni Çiğdem ORMANOĞLU danışmanlığında Sena KAĞNİCİ ve Fevzi Tuğrul AYGÜN tarafından hazırlanan "Bilimleri Kolaylaştıran: Müyessiretü'l Ulûm" başlıklı 2204-A TÜBİTAK Lise Öğrencileri Araştırma Projesi raporundan üretilmiştir.

¹ Uzman Öğretmen, Keçiören Vatansever Şehit Tümgeneral Aydoğan Aydın Fen Lisesi, Ankara/Türkiye, c.ormanoglu@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1653-3330>.

² Öğrenci, Keçiören Vatansever Şehit Tümgeneral Aydoğan Aydın Fen Lisesi, Ankara/Türkiye, senaka1407@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-3655-8821>.

³ Öğrenci, Keçiören Vatansever Şehit Tümgeneral Aydoğan Aydın Fen Lisesi, Ankara/Türkiye, fevzi.tugrul40@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-9200-4791>.

recognition of *Muyessiretu'l Ulûm* at the secondary education level and the development of secondary school students' knowledge and awareness about the work. With this study, it is aimed to evaluate the knowledge and awareness of secondary school students about *Muyessiretu'l Ulûm*. For this purpose, a promotional material has been created that describes *Muyessiretu'l Ulûm* and its qualities with visual and auditory elements. In the study, within the scope of qualitative research, literature review and document analysis were performed, and pre-test and post-test were applied to 150 high school students who constituted the sample group as a quantitative research method. The research design is a single group pretest-posttest experimental design. Numerical data were obtained from the applied pre-test and post-test. As a result of the pre-test, it was seen that the students did not have sufficient knowledge about *Muyessiretu'l Ulûm*. As a result of the post-test applied after watching the promotional material, an increase was observed in the students' knowledge and awareness levels, and it was determined that the developed promotional material contributed significantly to this.

Key Words: Bergamalı Kadri, grammar, *Muyessiretu'l Ulûm*, Turkish, 16th century

Giriş

Bugün birçok topluluklarda terim olarak kullanılan gramer sözcüğünün ana anlamı, Yunancada “yazı” demek olan gramma (graphein=yazmak) köküne dayanır (Dilaçar, 1971: 83). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte de gramer, dil bilgisi kavramının karşılığı olarak verilmektedir. Gramer (dil bilgisi) Türkçe Sözlükte “*Bir dilin ses, biçim ve cümle yapısını inceleyip kurallarını tespit eden bilim*” olarak tanımlanmaktadır (Armağan, 2017: 1). Sesten cümleye kadar bütün dil birliklerini, yapı, anlam ve görev bakımından inceleyen dil bilgisi, eğitimde ve kültürde, ana dilin ve milliyetin korunmasında son derece önemli bir rol oynamaktadır (Özçam, 1997: 121; “Türkçenin Başlıca Dil Bilgisi Kitapları”, 2019). Gramer, yalnız bir dilin sağlıklı biçimde öğrenilmesini sağlayan ve o dilin sistem yapısını ortaya koyan kurallar bütünü değil, aynı zamanda dilin, kuşaktan kuşağa aktarılarak kaybolmasını önleyen bir araçtır (Korkmaz, 2002: 41; Güzel İnan, 2019: 19).

Türkiye Türkçesinin ilk dönemi olarak 13-15. yüzyıllar arası kabul edilir. Türkiye Türkçesinin ikinci dönemi 15. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Türkçesine geçişle başlar ve Cumhuriyet'in ilanına dek Osmanlı Türkçesi adı altında gelişir (Ertürk, 2017: 26).

16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Türkiye Türkçesi dil bilgisi kitaplarının yazılmaması, Türk diline verilen önemin bir göstergesi olarak karşımızda durmaktadır (Efe, 2021: 273). Türkiye Türkçesi hakkındaki gramer çalışmaları bağlamında 13.-19. yüzyıl arası dönemin gramer yazarlığı bakımından son derece kısır bir dönem olduğunu vurgulayan Korkmaz (2002: 42) da medrese dilinin Arapça olması nedeniyle 15. yüzyıl ortalarından itibaren Türk dili gramerinin ihmale uğradığını ifade etmekte ve 16.-19. yüzyıl arasında Türkçenin yapısıyla ilgili olarak yalnızca Bergamalı Kadri'nin *Müyessiretü'l Ulûm* eserinin elde bulunmasını bu ihmalin bir sonucu olarak görmektedir. Geçmişten günümüze Türkçe gramer kitaplarının dönemsel, düzenli veya sıklıkla yazılmamış olması ve yazılanların da kaybolması, dünyanın en çok konuşulan ve zengin dillerinden olan Türkçenin en büyük sorunlarından birisi olarak görülmektedir (Güner, 2003: 151; Topuzkanamış, 2011: 3).

Bilindiği kadarıyla Türkçe dil bilgisi veya Türkçenin öğretimiyle ilgili olarak yazılan ilk kitaplar Kâşgarlı Mahmud'un *Divânü Lügâti't Türk* ve kayıp olan *Kitâbü Cevâhirü'n Nahv* fi

Lügâti't Türk adlı eserleridir (Topuzkanamış, 2011: 4). Divânü Lügâti't Türk; dilin ses ve şekil özelliklerine değinmesine rağmen Kaşgarlı'nın, bir bütün olarak değerlendirebileceğimiz bir gramer bilgisi vermediği görülmektedir. Bu bilgilerin, Kaşgarlı'nın yitik olan Kitabü Cevahirü'n Nahv fi Lügâti't Türk adlı yapıtında yer aldığı sanılmaktadır (Avşar, 1996: 1).

Kaşgarlı Mahmud'un eserlerinden sonra gerçek anlamda bir Türk grameri Bergamalı Kadri tarafından yazılmış olan Müeyyessiretü'l Ulûm'dur (Karabacak, 2002: VI). Anadolu ve Rumeli sahasında, 13. yüzyıldan itibaren ilk yazılı kaynaklarını vermeye başlayan Türkiye Türkçesi üzerine kaleme alınan gramer kitapları arasında Bergamalı Kadri tarafından 1530'da kaleme alınan Müeyyessiretü'l Ulûm; müstesna bir yere sahiptir (Ertürk, 2017: 1). 1530 yılında kaleme alınan bu eser XIX. yüzyıla kadar Osmanlı topraklarında Türkçe için yazılmış tek gramer kitabı olma özelliğini taşımaktadır (Balaban, 2019: 24). XVI. yüzyıla kadar ortaya konulan yapıtların, Türkçe olmaması ve bir bölümünün de yitik olması Müeyyessiretü'l Ulûm'un önemini daha da arttırmaktadır. Müeyyessiretü'l Ulûm'dan önce, Batı dillerinde de Türkçenin grameri yazılmamıştır. Müeyyessiretü'l Ulûm'dan sonra yazılmış Türkçe gramer (kavaid) kitaplarına ancak Tanzimat yıllarında rastlamak mümkündür (Avşar, 1996: 2-3).

Bergamalı Kadri

Bergamalı Kadri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Hakkındaki bilgiler, eserinde yazdıklarıyla sınırlıdır (Topuzkanamış, 2011: 4). Diğer bir ifadeyle; kendisiyle ilgili tek bilgiyi Müeyyessiretü'l Ulûm'da yine kendisi vermektedir (Avşar, 1996: 3). Yazar, Müeyyessiretü'l Ulûm'da “*Bu fakîr ü hakîr Kadri-yi Birgamavî eydür ki...*” diyerek isminin Kadri ve kendisinin de Bergamalı olduğunu belirtir (Kaçar, 2018a: 249). Yazarın yapıtında kendini “Bergamalı” olarak nitelemesi, Bergama'da doğup büyüdüğünü gösteriyor (Taşkın, 2016: 2). Ertürk (2017: 13) ve Karabacak (2002: VII), Bergamalı Kadri'nin 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman döneminde Anadolu'da yaşamış bir Türk dilcisi olduğunu ifade eder.

Bergamalı Kadri hakkında Atalay (1946: v11); “*Kitabı yazan Bergamalı Kadri adında bir zattır. Adına açık olarak ne tercümeihal kitaplarında ne de tezkerelerde rastlanmıştır. Bu zat hakkında hemen hiçbir şey bilmiyoruz. Yalnız Bergama'dan İstanbul'a gittiğini ve orada bu kitabı hicrî 937 [1530] yılında yazarak Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı bulunan İbrahim Paşa adına armağan edip sunduğunu eserinden anlıyoruz.*” ifadelerini kullanmaktadır. Ayrıca Bergamalı Kadri için “*eserini yazmak için hayli emekler çekmişe benziyor*” diyen Atalay (1946: x); eski kaynakları görmeden dilimizin kurallarına yanlışsız temel atmış olmasını, Bergamalı Kadri'nin büyük bir zekâyâ ve ince bir çözümleme kabiliyetine sahip olduğunun göstergesi olarak kabul etmektedir. Fuat Köprülü'ye (Aktaran: Kaçar, 2018a: 256) göre; “*Türklere Türk gramerini öğretmek lüzumunu duyması bile, Bergamalı Kadri'ye kültür tarihimizde bir yer ayırmaya kâfidir.*”

Literatürde yer alan çalışmalarda Bergamalı Kadri; anadilini çok seven, yüksek bir dilci ve bilgin (Atalay, 1946: x); iyi bir dil bilinci taşıyan (Bozkurt, 2012: 231); bilime değer veren, yabana atılmayacak bir gramer bilgisine sahip aydın bir insan (Avşar, 1996: 4); önemli ve yaşadığı güne göre farklı bir yapıt veren ve o güne dek toparlanmamış bilgileri derleyen, yüce dil bilgini, yaratıcı bir aydın (Taşkın, 2016: 9-12); Anadolu sahası gramer yazarlığının öncüsü, dil öğretimi konusunda donanımlı bir Türk dilcisi (Ertürk, 2015: 1084, 1085); Türkçe, Arapça ve Farsçaya hâkim (Topuzkanamış, 2011: 4); devrinde Türkçenin bir gramerini yapmanın lüzumuna inanmış (“Müeyyessiretü'l-ulûm”, 1986: 489); Türk dilinin bir başka döneminin gramerini bizzat o günlerde yazmış olduğu kitabıyla aktaran bir bilgin (Gülsevin: 1990: 211) olarak nitelendirilmektedir.

Müeyyessiretü'l Ulûm

XVI. yüzyıl başlarında, Osmanlı Devleti'nde Türkçe ve doğrudan bir gramer kitabı olarak hazırlanmış olan ilk kaynak eser, Bergamalı Kadri'nin Müeyyessiretü'l Ulûm'udur. Eser, o yüzyıllardaki Türkçenin yapı ve kullanılış özelliklerini Arap gramerinin kalıplarına göre veren kısa fakat değerli bir kaynaktır (Korkmaz, 2023: 322). Anadolu'da yazılan en eski Türkçe gramer kitabı olan Müeyyessiretü'l Ulûm, Bergamalı Kadri'nin bilinen tek eseridir.

Eser, Anadolu sahasında yazılan mevcut ilk gramer kitabı olması ve ayrıca Türkçenin gramer kurallarını Türkçe olarak sunması yönünden büyük bir önem arz eder (Ertürk, 2015: 1062; Yağcı, 2021). Ayrıca eser Batı Türkçesinin temel kurallarını vermesi ve dil bilgisi terimleri açısından sonraki dönemlere ışık tutacak önemli bir kaynaktır (Karabacak, 1999: 629). Türkiye Türkçesinin ilk dil bilgisi kitabı sayılan Müeyyessiretü'l Ulûm, dil bilgisi bakımından olduğu kadar Türkçe ve dil bilgisi öğretimi bakımlarından da önemli bir eserdir (Topuzkanamış, 2011: 3; Özdaş, 2019: 3). Bergamalı'nın gramerini yazdığı dönem, şu anda kullanmakta olduğumuz Türkiye Türkçesinin (yâni Batı Oğuzcasının) tarihî şeklidir. Bu yüzden eserinin değeri bizler için bir kat daha artmaktadır (Gülsevin, 1990: 211). Müeyyessiretü'l Ulûm, Batı (Anadolu) Türkçesinin ana kurallarını ihtiva etmesi bakımından çok değerlidir ("Müeyyessiretü'l-ulûm", 1986: 489). Kitabın değerini artıran bir özelliği de sonunda bir gazeli Türk gramerine göre çözümlemesidir (Atalay, 1946: x).

Müeyyessiretü'l Ulûm, Arapça gramer kuralları esas alınarak oluşturulmuş bir eserdir (Atalay, 1946: x1-x11; "Müeyyessiretü'l-ulûm", 1986: 489; Bektaş, 1992: 496; Karabacak, 2002: VIII; Topuzkanamış, 2011: 12; Ertürk, 2015: 1063). Türkçenin kaideleri ve kelimeleri Arapça kaidelere uydurulmaya çalışılmıştır ("Müeyyessiretü'l-ulûm", 1986: 489). Osmanlı devletinde medrese dili olarak Arapça kabul görmüştür. Dolayısıyla dilimiz üzerine yapılan gramer çalışmaları da Arapça temelinde gelişmiş ve şekillenmiştir (Ertürk, 2017: 1). Türkiye Türkçesinin Bergamalı Kadri Efendi tarafından meydana getirilen bu ilk gramerinin Arap kalıplarına bağlı kalmasını ve birçok yerlerde buna zorlanmasını, o çağ için çok tabii bir tutum olarak karşılamak ve buna anlayış göstermek gerekmektedir (Dilaçar, 1971: 128). Bu bağlamda Ertürk (2015: 1084) de her eserin kendi döneminin şartları göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir.

Kaynaklarda; 16. yüzyılın iyi düzenlenmiş bir grameri (Atalay, 1946: 111); Batı Türkçesinin ilk Türkçe gramer kitabı (Avşar, 1996: 1; Karabacak, 1999: 629; Kaçar, 2018b: 174); Anadolu'da kaleme alınmış, bilinen ilk Türkçe gramer kitabı (Ertürk, 2017: 1); Türkiye Türkçesinin ilk dil bilgisi kitabı (Topuzkanamış, 2011: 3); Türkçe ilk gramer kitabı (Bektaş, 1992: 496; "Kadri", 2004: 285); ulusal bir değer (Taşkın, 2016: 17); Anadolu Türkçesinin başvuru kitabı (Gülsevin, 1990: 211); tarihî gramer için iyi bir kaynak ("Kadri Efendi (Bergamalı)", 1986: 85); ilk Türkçe öğretim kitabı (Evler, 2020: 103); Türk dilinin Türkçe olarak yazılmış ilk grameri (Karabacak, 1997: 253; Arslan, 2017: 194); Kâşgarlı Mahmud'un kayıp eserinden sonra Türkçe yazılmış ilk gramer kitabı (Güner, 2003: 151); Anadolu Türkçesinin anayurtta yazılmış ilk gramer kitabı (Özçam, 1997: 126); dil tarihimizin önemli kaynağı (Baranoğlu, 2002: 209); Osmanlı Dönemi'nde yazıldığı bilinen en eski gramer kitabı (Balaban, 2019: 24); Osmanlı Türkçesini konu alan dilbilgisi kitaplarının ilki (Duman, 2002: 165); 16. yüzyıl Türkçesinin özelliklerini içeren doğrudan bir kaynak (Koca, 2022); dil tarihi bakımından büyük ehemmiyeti olan (Köprülü, 1933; Aktaran: Kaçar, 2018a: 255); harf inkılâbına dek yazılan birçok gramer kitabına kılavuzluk eden (Ertürk, 2015: 1061); Türk

gramerciliği tarihini 19. yüzyıldan 16. yüzyıla götüren (Kaçar, 2018a: 260) kıymetli bir eser olarak nitelendirilen Müeyyessiretü'l Ulûm, “Bilimleri Kolaylaştıran” anlamına gelmektedir.

Bergamalı Kadri Efendi, bu kitabını yazma gerekçesini “Bir insan eğer kendi dilini kaideleriyle bilirse, başka dilleri de kolayca öğrenebilir. Kendi dilinin kaidelerini öğrenen öğrenciler ilimde de başarılı olurlar.” şeklinde açıklamış, bundan dolayı da eserine ‘ilimlerin kolaylaştırıcısı’ anlamında bir isim vermiştir (“Bergamalı Kadri Eğitim...”, t.y.). Kadri Bey [Bergamalı Kadri] Türkçe dil bilgisi konusunda Osmanlı-Türk dünyasından daha önce eser verilmediğinin, Müeyyessiretü'l Ulûm’un tek, biricik olduğunun bilincindedir ve bundan da hoşnuttur. Bunları göstermek için de ilmi kullandığını açıklaması, kitaba verdiği “Bilimleri Kolaylaştıran” adıyla örtüşür (Taşkın, 2016: 14). Topuzkanamış (2011: 5) da eserin ismiyle ilgili olarak; “*Bergamalı Kadri asıl amacının dua olduğunu ve bunu göstermek için de ilmini kullandığını belirtmiştir. Kitabın Türkçe yazılmasından maksadın insanlara faydalı olmak ve insanların diğer dilleri de öğrenirken kendi dilleriyle karşılaştırma yaparak daha kolay öğrenmelerini sağlamak şeklinde açıklamaktadır. Bu açıklama kitabın adının “İlimleri Kolaylaştıran” olmasıyla da uyumludur.*” ifadelerini kullanmaktadır. Koca (2022); Türkçe gramer kurallarının özelliklerini kavrayarak Arapça ve Farsça gibi dillerin öğrenilmesini kolaylaştırması, bununla da söz konusu dillerde ortaya koyulan ilmi çalışmalara ulaşılmasını sağlaması bakımından esere “ilimleri kolaylaştıran/basitleştiren” anlamına gelen Müeyyessiretü'l Ulûm’un başlık olarak seçildiğini ifade etmektedir.

Yazılışından günümüze Müeyyessiretü'l Ulûm:

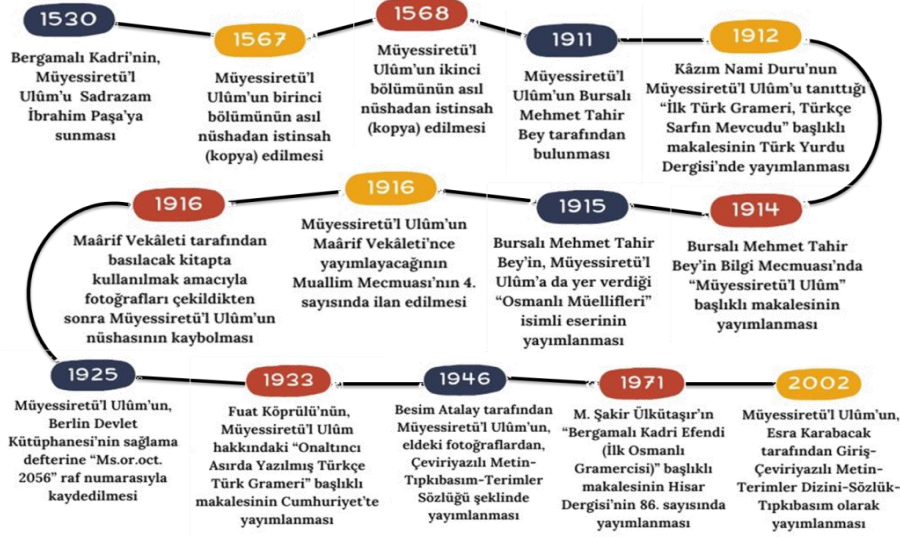
Bergamalı Kadri tarafından 1530 yılında Sadrazam İbrahim Paşa'ya sunulmak üzere yazılan Müeyyessiretü'l Ulûm’un asıl nüshası mevcut değildir. Günümüzde mevcut olan, asıl nüshadan birinci bölümü 1567 yılında, ikinci bölümü ise 1568 yılında kopya edilen nüshadır. Müstensih kaydı bulunmadığı için kim tarafından istinsah edildiği belli olmamakla beraber yazı karakterindeki farklılıklardan eserin iki ayrı kişi tarafından kopya edildiği söylenebilir (Topuzkanamış, 2011: 4).

Müeyyessiretü'l Ulûm, ilk defa 1911 yılında Bursalı Mehmet Tahir tarafından bulunmuştur. O zamana kadar böyle bir kitabın mevcut olduğu asla bilinmiyordu (Kaçar, 2018a: 255).

Müeyyessiretü'l Ulûm ilk defa Kâzım Nami Duru tarafından 1912 yılında Türk Yurdu Dergisi'nde yayımlanan *İlk Türk Grameri, Türkçe Sarfın Mevcudu* başlıklı makalesiyle tanıtılmıştır. Daha sonra 1914 yılında eserin yayımlanması gerektiği konusunda Bursalı Mehmet Tahir'in Türk Bilgi Derneği'ne verdiği rapor, *Müeyyessiretü'l Ulûm* başlığıyla Bilgi Mecmuası'nda yayımlanmıştır. Bursalı Mehmet Tahir, 1915 yılında yayımladığı *Osmanlı Müellifleri* isimli eserinde de Müeyyessiretü'l Ulûm'a ve değerine değinmiştir. Muallim Mecmuası'nın 28 Ekim 1916 tarihli 4. sayısında Maârif Vekâleti'nin bu eseri yayımlayacağı ilan edilmiştir. Eserin tek nüshası, Maârif Vekâleti tarafından fotoğrafları çekildikten sonra kaybolmuştur. 1933 yılında Mehmet Fuat Köprülü, Cumhuriyet Gazetesi'nde eser hakkında bilgiler içeren *Onaltıncı Asırda Yazılmış Türkçe Türk Grameri* başlıklı bir makale yazmış ve makaleyi yazma nedenini ise şöyle açıklamıştır: “*Aradan geçen uzun yıllar, bu eski Türk gramerini ve onun değerli yazarı Bergamalı Kadri Efendiyi unutturduğu için, bu eski dilcimizi yeniden hatırlatmak maksadıyla bu satırları yazıyorum.*” O dönem yazma nüshası kaybolmuş olan Müeyyessiretü'l Ulûm, 1946 yılında Besim Atalay tarafından elde bulunan fotoğraflarından yararlanılarak Çeviri yazılı Metin – Tıpkıbasım – Terimler Dizini şeklinde yayımlanmıştır. 1971 yılında ise Mehmet Şakir Ülkütaşır'ın *Bergamalı Kadri Efendi (İlk Osmanlı Gramercisi)* başlıklı makalesi Hisar Dergisi'nin 86. sayısında yayımlanmıştır 2002 yılında ise Müeyyessiretü'l

Ulûm, Esra Karabacak tarafından Giriş – Çeviriyazılı Metin – Terimler Dizini – Sözlük – Tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır (Karabacak, 2002: VIII; Topuzkanamış, 2011: 5; Kaçar, 2018a: 257; Balaban, 2019: 13).

Yukarıda yer verilen Müyessiretü'l Ulûm hakkındaki önemli gelişmeler, Şekil-1'de zaman dizini olarak görselleştirilmiştir.

Şekil-1: Müyessiretü'l Ulûm - Zaman Dizini

Müyessiretü'l Ulûm'un bugün elde sadece tıpkıbasımı mevcuttur (Karabacak, 2002: VII; "Kadri", 2004: 285). Topuzkanamış (2011: 4), Kaçar (2018a: 259) ve Doğan Averbek (2021: 489), yaptıkları çalışma ve araştırmalar sonucunda Müyessiretü'l Ulûm'un kaybolan tek yazma nüshasının Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi'nde bulunduğunu ve "Ms.Or.Oct. 2056" katalog numarasıyla kayıtlı olduğunu tespit etmiştir (Resim-1).

Resim-1: Müyessiretü'l Ulûm'un Almanya Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Bulunan Tek Yazma Nüshasının İlk Sayfaları [Kaynak: Kaçar, M. (2018). Müyessiretü'l-Ulûm'un kayıp nüshaları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 66(2), 247-264.]

Bu noktada, Doğan Averbek (2021: 478-479); Berlin Devlet Kütüphanesi'nin 20. yüzyılda satın aldığı yazmaların önemli bir kısmının, aslen Alman olup 1937'de Türk vatandaşı olan Osman Reşer (Oskar Rescher) yoluyla temin edildiğini ve bunların, Reşer'in 1913-1936 arasında peyderpey kütüphaneye sattığı yazmalar olduğunu belirterek çalışmasında, 20. yüzyılın en aktif İslam yazması taciri, küresel bir yazma tüccarı ve simsarı olarak nitelendirdiği Osman Reşer tarafından 1913-1936 yılları arasında Berlin Devlet Kütüphanesi'ne satılan 1192 adet yazmanın detaylı bir listesini vermiştir. Müyessiretü'l Ulûm, söz konusu listenin 22. sırasında

yer almakta ve 17.01.1925 tarihinde kütüphanenin sağlama defterine kaydedildiği, raf numarasının “Ms.or.oct. 2056” olduğu görülmektedir.

Müeyyessiretü'l Ulûm'un yazılma amacı

Besim Atalay ve Esra Karabacak'ın yayımlanmış olduğu çeviriyazılı metinler ve ilgili diğer kaynaklar incelendiğinde, Bergamalı Kadri'nin Müeyyessiretü'l Ulûm'u aşağıdaki amaçlarla yazdığı görülmektedir:

a) *Türklerin Türkçeyi Öğrenmesinde Faydalı Olmak*: Bergamalı Kadri eserinde; “*Anun için Türki lugatde yazıldı ki bu dil ehline fayide eyleye...*” diyerek bu amacını ortaya koyar. Müeyyessiretü'l Ulûm, ana dili Türkçe olanlara yönelik yazılmış bir dil bilgisi kitabıdır (Topuzkanamış, 2011: 11).

b) *Türkçe Konuşanların Yabancı Dil Öğrenmelerini Kolaylaştırmak*: Kitabın bir diğer yazılış amacı, Topuzkanamış'ın (2011: 12-13) ifadesiyle ana dili Türkçe olanların Türkçeyi iyi öğrendikten sonra, başka dilleri öğrenirken Türkçeyle kıyas ederek yabancı dilleri daha kolay öğrenmelerini sağlamaktır. Bergamalı Kadri bu amacını eserinde; “*...sayir lugatleri dahı buna kıyas eyleyüp anlara dahı alim ola.*” şeklinde ifade etmektedir. Müellif, giriş kısmında bir kişinin bir yabancı dil öğrenebilmesi için önce ana dilini iyi bilmesi gerektiği düşüncesini özellikle vurgulamaktadır (Topuzkanamış, 2011: 13).

c) *Daha Önce Kimsenin Değınmediğı Bir Konuda Eser Ortaya Çıkarmak*: Bergamalı Kadri eserinde; “*...diledüm ki bir acebce nesne dahı ihtirâ eyleyem ki kimse dahı bu meydâna at sıçratmamış ola*” diyerek bu amacını açıklar. Müellif bu hediyein [eserin] hiç kimse tarafından daha önce değinilmemiş bir hususta olmasını dilediğini özellikle vurgular (Ertürk, 2017: 27). Atalay (1946: x), bu ifadesinden hareketle Bergamalı Kadri'nin, Divânü Lügâti't Türk'ü ve bu alanda yazılmış olan eserleri görmediğı çıkarımını yapmaktadır. Koca (2022) ise bu ifadenin, eserin yazıldığı dönemde Türkçe gramer yazıcılığının çok rağbet görmeyen bir alan olduğunu göstermesi bakımından değerli olduğunu belirtmektedir.

ç) *İbrahim Paşa'ya Dua ve Övgü*: Eser, Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı İbrahim Paşa'ya sunulmuştur. Müellif, eserin telif sebebini “*Asl-ı murâdum sultânım hazretlerine duâ ve senâdur...*” diyerek İbrahim Paşa'ya duâ ve övgü amacıyla bir hediye sunmak şeklinde belirtir (Ertürk, 2015: 1062). Buna göre müellifin amacı İbrahim Paşa'ya duâ ve övgü amacıyla bir hediye sunmaktır (Ertürk, 2017: 27).

Müeyyessiretü'l Ulûm'un yapısı ve içeriğı:

Müeyyessiretü'l Ulûm, toplam 182 sayfalık küçük ebatlı bir kitaptır. Her sayfada 12'şer satır vardır (Atalay, 1946: vıı). Bergamalı Kadri, Müeyyessiretü'l Ulûm'da gramer konularını *fasıl* “fasıl, bölüm” olarak ifade ettiğı alt başlıklarda ele almıştır (Koca, 2022). Eser, iki bölümden oluşmaktadır:

a) *Müeyyessiretü'l Ulûm'un Birinci Bölümü*: Bu bölüm, Mayıs 1567 tarihinde asıl nüshadan kopya edilmiştir. Birinci bölümde Sadrazam İbrahim Paşa hakkında yazılmış bir kaside yer alır. Arkasından kitabın yazılış tarihi ve yazılış sebebi belirtilerek önemine temas edilir ve esas konulara geçilir (“Fark Yaratan Bergamalılar”, t.y.; Bektaş, 1992: 496). Bergamalı Kadri, mukaddimede [önsözde] Türkçe gramer hazırlamanın önemini ve gerekliliğini de izah etmiştir (Koca, 2022). 99 sayfalık birinci bölümde 4 “fasıl” vardır (Dilaçar, 1971: 127). Kitabın ilk bölümü kelimenin tarifi, türleri ve örneklerini içermektedir. Bergamalı Kadri kelimeleri 3 türe ayırarak incelemiştir. Bunlar “isim”, “fiil” ve “harf”tir. Müeyyessiretü'l-Ulûm'da edat kavramı ‘harf’ şeklinde ifade edilmiştir (Ertürk, 2015: 1079). İsim için “er”, “avrat”, “Zeyd” ve “Amr”

kelimeleri, fiil için “bil” fiili ve farklı kiplerdeki çekimleri, harf için ise “üzre” kelimesi örneklendirilmiştir. Bu bölümden sonra bütün fiil çekimlerinin birer örneği verilmiştir (Topuzkanamış, 2011: 3). Fiil çekimine verdiği örneklerden biri olarak, “etken şimdiki zaman”da: “bilür, bilürler, bilürsün, bilürsüz, bilürem, bilürüz” gösterilebilir (Taşkın 2016: 15). Fiil çekimlerinin verilmesinde günümüzdeki şahıs sırası değil Arapçadakine uygun olarak 3. teklik, 3. çokluk, 2. teklik, 2. çokluk, 1. teklik, 1. çokluk şahıs şeklinde bir sıra takip edilmiştir (Topuzkanamış, 2011: 12). Bu şekilde bütün fiil sîgalarının tarif ve izahları yapılır; ekleri, olumlu, olumsuz, etken ve edilgen şekilleri gösterilip her birinin ayrı ayrı çekimleri yapılır (Bektaş, 1992: 496). Sonra isimler ele alınarak; zaman, mekân, alet, küçültme, nispet, aşırılık kavramları isimlere uyarlanmıştır (Avşar, 1996: 5).

b) *Müeyyessiretü'l Ulûm'un İkinci Bölümü*: 17 Eylül 1568 tarihinde asıl nüshadan kopya edilmiştir. Yapıtın 83 sayfalık ikinci bölümünde 17 “fasıl” yer almaktadır (Dilaçar, 1971: 127). Bu bölümde isimler konu edilmiştir. Burada isimlerin çeşitleri ve çekimlenmeleri, sayılar, zamirler, zarflar, sorular, edatlar, isim tamlamaları ve yapılaşları, hal ve istisna şekilleri, tümleçler, cümle türleri ve işaret isimleri üzerinde durulmuştur (“Müeyyessiretü'l-ulûm”, 1986: 489; Bektaş, 1992: 496; Avşar, 1996: 5; Karabacak, 2002: IX). Eserde, bu iki bölümdeki açıklamaların ardından Hayâlî Bey’in redif kullanılmayan bir gazeli Türkçe gramer kaideleri ve kullanılan söz sanatları bakımından tahlil edilmiştir (Kaçar, 2018b: 174). Daha önce açıklanmayan bazı kurallar da bu inceleme sırasında verilmiştir (Karabacak, 2002: IX). Zaten bu gazeli kitabın sonunda ele almasının sebebi de kitapta ele aldığı konuları uygulamalı olarak göstermektir (Kaçar, 2018b: 175). Elimizdeki Türkçe gramer kitaplarında, Müeyyessiretü'l Ulûm'dakine benzer şekilde bir gazel şerhi bulunmamaktadır. Eser, Türkçenin grameri açısından sahip olduğu önem yanında bir de Hayâlî Bey gibi önemli bir şairin bir gazelini gramer kuralları ve söz sanatları bakımından incelemesi yönüyle de değerlidir (Kaçar, 2018b: 175).

Topuzkanamış (2011: 11-13), dil bilgisi öğretimi açısından incelediği Müeyyessiretü'l Ulûm'un Türkçe ve dil bilgisi öğretimi bakımından da önemli bir kaynak olduğunu belirterek, Bergamalı Kadri'nin eserde anlatma, tümevarım, tümdengelim, soru-cevap ve çözümleme gibi yöntemlere uygun bir yol izlediğini; bu yöntemlerin müellif tarafından bilinçli olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Diğer yandan Ertürk (2015: 1084-1085) de, Bergamalı Kadri'nin dil öğretimi hakkında da önemli fikirlere sahip olduğunu ve eserinde kullandığı örnek gösterme, soru-cevap gibi yöntemlerin dil konusundaki donanımını gösterdiğini belirtir.

Ders Kitaplarında/Eğitim Bilişim Ağı'nda Bergamalı Kadri ve Müeyyessiretü'l Ulûm

2023-2024 eğitim öğretim yılı itibarıyla liselerde okutulan Ortaöğretim Hazırlık, 9., 10., 11. ve 12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları incelendiğinde, Müeyyessiretü'l Ulûm ve yazarı Bergamalı Kadri hakkında hiçbir bilgiye yer verilmediği görülmektedir.

Aynı şekilde, “Müeyyessiretü'l Ulûm” ve “Bergamalı Kadri” sözcükleriyle arama yapıldığında, Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı'ndaki yaklaşık 64.200 içerik içerisinde Müeyyessiretü'l Ulûm ve Bergamalı Kadri ile ilgili video, ses, görsel, sunum, doküman veya benzeri herhangi bir içeriğin bulunmadığı görülmektedir.

Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Dayalı Eğitim/Öğretim Materyalleri

21. yüzyılda bilgi ve iletişim teknolojisinin hızlı bir şekilde değişmesi öğrenme ve öğretme materyal ve ortamlarını zenginleştirmiştir. Eğitimin temel yapıtaşları geleneksel öğretim araçlarından farklılaşarak teknolojik altyapıya dayandırılmıştır (Yılmaz vd., 2022: 97).

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri, eğitim ve öğretimi geliştirmenin, verimli öğrenme ortamları hazırlamanın, öğrencileri geleceğe hazırlamanın vazgeçilmez araçlarından birisi haline gelmiştir (Öztürk, 2012: X).

Öğretim uygulamalarında bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yenilikçi ve verimli bir öğrenme süreci oluşturabilmesi için bilgi ve iletişim teknolojileri destekli etkin yöntem ve stratejilerin geliştirilmesi, nitelikli öğretim materyalleri ve içeriklerinin hazırlanması, etkileşim, iletişim ve işbirlikli öğrenmeyi destekleyici web tabanlı uygulamaların kullanılması gerekmektedir (Öztürk, 2012: X). Aynı doğrultuda Ertem'e (2016: 2) göre eğitimde bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarını kullanarak, etkili materyal kullanımını desteklemek ve teknolojinin eğitimle bütünleşmesini sağlamak amaçlanmalıdır.

Öğrenmede görsel materyallerin önemi oldukça fazladır (...) Özellikle bilgisayarların ve dijital teknolojilerin görselliğe getirdikleri katkılar görsel öğelerin eğitimdeki önemini daha da arttırmaktadır (Bayram, 2009: 90). Herhangi bir öğrenme materyali içerisinde kullanılan her türlü yazı, resim, grafik, hareket ve hatta renk gibi unsurlar öğrenme üzerinde etkilidir (Murat Nuhoglu, 2008: 10).

Öğretimde materyallerden yararlanmanın; konuyu daha etkili olarak işleme, öğrenmeye açıklık getirme, gözlem olanaklarını artırma ve öğrencilerin birden çok duyu organına aynı anda hitap etme gibi faydaları vardır (Erdağı Toksun, 2020: 2608; Göçer, 2017: 404). Civelek (t.y.), eğitim/öğretim materyallerinin yararlarından bazılarını şöyle sıralamaktadır: Çoklu öğrenme ortamı sağlayarak kalıcılığı sağlar; öğrencinin ilgi ve dikkatini artırır, hatırlamayı kolaylaştırır; soyut kavramları somutlaştırır; içeriği basitleştirerek anlaşılmasını kolaylaştırır; öğrenme zamanını kısaltır, verimliliği yükseltir (Ormanoğlu vd., 2022: 83-84).

Diğer taraftan, MEB'de (2018); edebiyat eğitiminin, edebiyatla ilgili bilgilerin yanı sıra öğrencilerin dilin inceliklerini keşfedecekleri, dil bilincini ve becerilerini geliştirecekleri bir zemin olduğu ifade edilerek, Türk Dili ve Edebiyatı dersinin işlenişinde ve uygulamalarda görsel iletişim araçlarına yer verilmesi; slayt, bilgisayar, televizyon, etkileşimli tahta, genel ağ, EBA uygulamaları ve benzerlerinin etkin olarak kullanılması; kazanımlarla ilgili belgesel ve film gibi materyallerden yararlanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Konuyla ilgili olarak TÜBİTAK (2012) kararında da, ilk ve ortaöğretimde; *“ilgili derslerin müfredat ve kazanımlarına yönelik işitsel, görsel, hareketli, etkileşimli ve dinamik öğeler bir arada kullanılarak zenginleştirilen içeriğe sahip elektronik öğrenme/öğretim materyallerinin geliştirilmesi ve erişime sunulması”* kararı alınmıştır.

Çalışmanın araştırma problemi, mevcut eğitim müfredatı ve uygulamaları çerçevesinde, ortaöğretim öğrencilerinin Batı Türkçesinin ilk Türkçe dil bilgisi kitabı olan Müeyyessiretü'l Ulûm'la ilgili yeterli seviyede bilgi ve farkındalığa sahip olmamasıdır. Eğitim süreçlerinde Müeyyessiretü'l Ulûm'a ilişkin bilgilerin verildiği görsel ve işitsel öğeler içeren materyaller kullanılması, öğrencilerin Müeyyessiretü'l Ulûm'la ilgili bilgi ve bilinç düzeylerini artırarak farkındalıklarını geliştireceği fikri ise çalışmanın hipotezini oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı, Batı Türkçesiyle yazılmış ilk Türkçe dil bilgisi kitabı olan Müeyyessiretü'l Ulûm'un ortaöğretim düzeyinde tanınırlık düzeyini ve bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak geliştirilen tanıtım materyalinin, öğrencilerin eserle ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerindeki değişime olan etkisini ortaya koymaktır. Çalışmanın amacına yönelik olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1- Lise öğrencileri, Müeyyessiretü'l Ulûm'la ilgili yeterli bilgi ve farkındalığa sahip midir?

2- Bilgi teknolojileri tabanlı eğitsel materyallerin, ortaöğretim öğrencilerinin Müeyyessiretü'l Ulûm hakkındaki bilgi ve farkındalık düzeylerine etkisi bulunmakta mıdır?

YÖNTEM

Çalışmada araştırma yöntemi olarak, nicel ve nitel araştırma tekniklerinin beraber kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntemi tercih edilir kılan en önemli özelliği nitel ve nicel yöntemlerin doğasında var olan sınırlılıkları birbirinin güçlü taraflarını kullanarak dengelemesidir (Aydın Çakır ve Türkeş Kılıç, 2021: 3). Nitel araştırma kapsamında Bergamalı Kadri, Müeyyessiretü'l Ulûm ve bilgi teknolojileri tabanlı eğitim/öğretim materyalleriyle ilgili makale, kitap, dergi, bildiri, ansiklopediler, lise ders kitapları ve benzeri basılı ve elektronik kaynaklardan literatür taraması yapılmış ve çalışmada kullanılacak kaynak metinler belirlenerek dokümanlar analiz edilmiştir. Doküman analizi, araştırma verilerinin kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir (Sak vd., 2021: 228). Çalışmada, Müeyyessiretü'l Ulûm'dan yapılan alıntılarda Besim Atalay ve Esra Karabacak'ın çeviriyazılı metinlerinden yararlanılmıştır.

Araştırmada bağımsız değişken geliştirilen tanıtım materyali; bağımlı değişken ise öğrencilerin Müeyyessiretü'l Ulûm ile ilgili bilgi ve farkındalık düzeyindeki değişimdir. Bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi deneyimlemek amacıyla nicel yöntem olarak, Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2020/2 sayılı Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesi gereğince İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'nden alınan 11.12.2023 tarihli ve 91708242 sayılı izin kapsamında örneklem grubuna ön test ve son test uygulanmıştır.

Araştırma Deseni

Çalışmada, nicel araştırma deseni olarak tek grup ön test-son test deneysel desen kullanılmıştır. Tek grup ön test-son test desende, deneysel işlemin etkisi tek bir grup üzerinde yapılan çalışmayla test edilir (Kılıç Çakmak ve Karataş, 2022). Bu desende deneklerin bağımlı değişkene ilişkin ölçümleri uygulama öncesinde ön test, sonrasında son test olarak aynı denekler ve aynı ölçme araçları kullanılarak elde edilir (Büyüköztürk vd., 2020: 208). Yeni bir eğitim modülünün geliştirilip uygulandığı araştırmalarda tek gruplu deneysel desenin tercih edilmesi araştırmanın doğası gereğidir (Yamak vd., 2014: 253).

Evren ve Örneklem

Çalışmanın araştırma evrenini, ortaöğretim lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise 10. ve 11. sınıfta öğrenim gören toplam 150 öğrencidir. Ön test-son test uygulaması Ankara/Keçiören'de bulunan Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama aracı olan 3 sorudan oluşan ön test ve 4 sorudan oluşan son test, literatür bilgileri kullanılarak geliştirilmiştir. Çalışmada katılımcıların okul, sınıf, cinsiyet bilgileri değerlendirme ölçütü olarak kullanılmamıştır. Bu nedenle ön ve son testte, katılımcıların okul, sınıf, cinsiyet, ad, soyad ve iletişim bilgilerine ilişkin bir bölüm yer almamış ve uygulama sırasında öğrencilerin kişisel bilgilerini formlara işlememeleri hususu özellikle vurgulanmıştır. Katılımcı öğrenciler gönüllülük esasıyla belirlenmiştir. Örneklem grubundaki öğrencilerin tamamı ön ve son teste katılarak yanıt vermiştir. Araştırmanın nicel verilerini, okullarda örneklem grubuna uygulanan ön ve son test verileri oluşturmaktadır.

Geliştirilen tanıtım materyali izletilmeden önce örneklem grubuna 3 soruluk ön test uygulanmıştır. Ön testin ardından örneklem grubuna tanıtım materyali izlettirilmiş ve sonrasında öğrencilere 4 soruluk son test uygulanmıştır. Öğrencilerin birbirini etkilemesini önlemek ve güvenilir sonuçlar elde edebilmek amacıyla ön ve son test, sınıf ortamında ders öğretmenlerinin gözetiminde uygulanmıştır. Uygulama, bir ders saati içerisinde tamamlanmıştır. Tablo-1'de de görüldüğü üzere ön ve son testte yer alan birinci soruda Müyessiretü'l Ulûm'un temel niteliğini veren ifadenin, ikinci soruda Müyessiretü'l Ulûm'un yazarının, üçüncü soruda ise Müyessiretü'l Ulûm'un anlamının verilen seçenekler arasından işaretlenmesi istenmiştir.

Tablo 1: Ön ve Son Testte Yer Alan 1., 2. ve 3. Soru ve Seçenekleri

1) Müyessiretü'l Ulûm	(a) 16. yüzyılda Batı Türkçesiyle yazılan ilk Türkçe dil bilgisi kitabıdır.
	(b) 19. yüzyılın ilk önemli Osmanlı coğrafya eseridir.
	(c) Siyasetname türünün 11. yüzyıl Türk edebiyatındaki ilk örneğidir.
	(d) 17. yüzyılda Türkçe yazılmış, ilk Türk bilim tarihi kitabıdır.
	(e) İbrahim Müteferrika'nın kurduğu matbaada 18. yüzyılda basılan ilk eserdir.
2) Müyessiretü'l Ulûm'un yazarı	(a) Mahmud Raif Efendi'dir.
	(b) Bergamalı Kadri'dir.
	(c) Vankulu Mehmed Efendi'dir.
	(d) Ahmet Vefik Paşa'dır.
	(e) Yusuf Has Hacib'dir.
3) Müyessiretü'l Ulûm'un anlamı	(a) Bilimlerin Anahtarları'dır.
	(b) Bilimlere Giriş'tir.
	(c) Bilimleri Kolaylaştıran'dır.
	(d) Bilimleri Anlatan'dır.
	(e) Bilimlerin Sayımı'dır.

Ön ve son testte yer alan birinci sorunun doğru karşılığı “16. yüzyılda Batı Türkçesiyle yazılan ilk Türkçe dil bilgisi kitabıdır.” ifadesi; ikinci sorunun doğru karşılığı “Bergamalı Kadri'dir.” ifadesi; üçüncü sorunun doğru karşılığı ise “Bilimleri Kolaylaştıran'dır.” ifadesidir. Geliştirilen tanıtım materyalinin, öğrencilerin bilgi ve farkındalık düzeylerine katkısını belirlemeye yönelik son testte ayrıca Tablo-2'deki dördüncü soruya yer verilerek “Evet”, “Kısmen”, “Hayır” seçeneklerinden birinin işaretlenmesi istenmiştir.

Tablo 2: Son Testte Yer Alan 4. Soru ve Seçenekleri

4) İzlediğiniz tanıtım materyalinin, Müyessiretü'l Ulûm adlı eserle ilgili bilgi ve farkındalığınıza katkı sağladığını düşünüyor musunuz?	(a) Evet
	(b) Kısmen
	(c) Hayır

Uygulama sonrasında yapılan kontroller sonucunda eksik veya hatalı işaretlemenin bulunmadığı anlaşılan formların tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Ön ve son testten elde edilen verilerin analizinde Microsoft Excel programı ve yüzdelik hesaplama yöntemi kullanılmıştır.

Geliştirilen Materyal

Araştırma kapsamında geliştirilen tanıtım materyali, iki ve üç boyutlu animasyon programı olan Adobe After Effects video düzenleme yazılımı kullanılarak oluşturulmuştur. Adobe After Effects'te oluşturulan videoların, yapay zekâ ile elde edilmiş görsellerin ve sesli medyanın bir araya getirilip bütün bir video halini alması için Microsoft Clipchamp uygulamasından yararlanılmıştır. Kullanılan bazı görsel ve işitsel ürünler ise DALL·E 3 desteğiyle sunulan yapay zekâ uygulamaları ile elde edilmiştir. Videonun efektleri Adobe After Effects programında yapılmış olup, bu hususta pre-composing işleminden yararlanılmıştır. Adobe After Effects'te pre-composing işlemi ile birden çok katman tek bir kompozisyon halinde gruplanmış, ürün daha sonra ana ürüne tek katman olarak işlenmiştir.

Dijital ekranlarla iç içe olan günümüz toplumunu düşündüğümüzde daha hareketli ve renkli bir dünya olan televizyonlar ve videolar dikkatleri toplamada etkili araçlar olabilmektedir (Koç, 2019: 14). İzleyici dikkatinin dağılmasına meydan vermeden Bergamalı Kadri ve Müyessiretü'l Ulûm'a ilişkin özlü bilgileri etkin şekilde aktarabilmeyi amaçlayan materyalin süresi 7-8 dakika aralığındadır. Bu tür materyallerin süresi konusunda Kaplan (2010: 96), ders sırasında izlenecek bir belgesel veya videonun 20 dakikayı geçmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Materyalde, Bergamalı Kadri ile birlikte Müyessiretü'l Ulûm'un yazılma amacı, yapısı, içeriği, eserde kullanılan öğretim yöntemleri, bulunma ve kaybolma süreci ile ilgili genel bilgiler görsel ve işitsel öğelerle birlikte verilmektedir (Ek). Çağımızda video, görsel ve işitsel bir gereç olarak önemli bir konumda olup eğitim ortamlarında tamamlayıcı bir araç olarak kullanılmaktadır (Oğuz, 2021: 91). Tanıtım materyalinin içerik tasarımı, metin yazarlığı ve seslendirme işlemleri çalışmada yer alan öğrenciler tarafından gerçekleştirilmiştir. Tanıtım materyalinde seslendirilen metin, literatür taraması kapsamında incelenen kaynaklardan elde edilen bilgilere dayanılarak hazırlanmıştır.

BULGULAR

Saha çalışması aşamasında uygulanan ön test ve son test sonucunda ulaşılan bulgulara aşağıda yer verilmektedir:

Birinci Soruya İlişkin Bulgular: Ön ve son testin birinci sorusunda katılımcılardan, Müyessiretü'l Ulûm'un temel özelliğini veren tanımlamanın bulunduğu seçeneğin işaretlenmesi istenmiştir.

Tablo 3: Birinci Soruya Verilen Yanıtlar

	Ön Test		Son Test	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran
(a) 16. yüzyılda Batı Türkçesiyle yazılan ilk Türkçe dil bilgisi kitabıdır.	21	14,0	145	96,7
(b) 19. yüzyılın ilk önemli Osmanlı coğrafya eseridir.	7	4,7	0	0,0
(c) Siyasetname türünün 11. yüzyıl Türk edebiyatındaki ilk örneğidir.	11	7,3	1	0,7
(d) 17. yüzyılda Türkçe yazılmış, ilk Türk bilim tarihi kitabıdır.	92	61,3	3	2,0
(e) İbrahim Müteferrika'nın kurduğu matbaada 18. yüzyılda basılan ilk eserdir.	19	12,7	1	0,7

Tablo 3'te görüldüğü gibi ön testte 21 olan "16. yüzyılda Batı Türkçesiyle yazılan ilk Türkçe dil bilgisi kitabıdır." seçeneğinin işaretlenme sayısı, son testte 145'e yükselmiş; doğru seçeneği işaretleyen katılımcıların oranı da ön testte %14 iken, son testte %96,7'ye yükselmiştir.

İkinci Soruya İlişkin Bulgular: Ön ve son testin ikinci sorusunda katılımcılardan, verilen seçenekler arasından Müeyyessiretü'l Ulûm'un yazarının işaretlenmesi istenmiştir.

Tablo 4: İkinci Soruya Verilen Yanıtlar

	Ön Test		Son Test	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran
(a) Mahmud Raif Efendi'dir.	30	20,0	1	0,7
(b) Bergamalı Kadri'dir.	45	30,0	146	97,3
(c) Vankulu Mehmed Efendi'dir.	50	33,3	1	0,7
(d) Ahmet Vefik Paşa'dır.	10	6,7	1	0,7
(e) Yusuf Has Hacib'dir.	15	10,0	1	0,7

Tablo 4'te görüldüğü gibi "Müeyyessiretü'l Ulûm'un yazarı" ifadesinin karşılığı olarak ön testte 45 olan "Bergamalı Kadri'dir." yanıtının işaretlenme sayısı, son testte 146'ya yükselmiş; doğru yanıtlayanların oranı ise ön testte %30 iken, son testte %97,3'e yükselmiştir.

Üçüncü Soruya İlişkin Bulgular: Ön ve son testin üçüncü sorusunda katılımcılardan, verilen seçenekler arasından Müeyyessiretü'l Ulûm'un anlamını veren ifadenin işaretlenmesi istenmiştir.

Tablo 5: Üçüncü Soruya Verilen Yanıtlar

	Ön Test		Son Test	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran
(a) Bilimlerin Anahtarları'dır.	46	30,7	1	0,7
(b) Bilimlere Giriş'tir.	31	20,7	2	1,3
(c) Bilimleri Kolaylaştıran'dır.	25	16,7	143	95,3
(d) Bilimleri Anlatan'dır.	3	28,7	4	2,7
(e) Bilimlerin Sayımı'dır.	5	3,3	0	0,0

Tablo 5'te görüldüğü gibi "Müeyyessiretü'l Ulûm'un anlamı" ifadesinin doğru karşılığı olan "Bilimleri Kolaylaştıran'dır." ifadesinin ön testte 25 olan işaretlenme sayısı, son testte 143'e yükselmiş; doğru yanıtı işaretleyenlerin oranı da ön testte %16,7 iken, son testte %95,3'e yükselmiştir.

Dördüncü Soruya İlişkin Bulgular: Tablo 6'da, geliştirilen materyalin, katılımcıların Müeyyessiretü'l Ulûm'la ilgili bilgi ve farkındalıklarına olan katkısının belirlenmesine yönelik son testin dördüncü sorusuna verilen yanıtlara ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 6: Son Testte Yer Alan Dördüncü Soruya Verilen Yanıtlar

	Evet		Kısmen		Hayır	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
İzlediğiniz tanıtım materyalinin, Müeyyessiretü'l Ulûm adlı eserle ilgili bilgi ve farkındalığınıza katkı sağladığını düşünüyor musunuz?	120	80,0	28	18,7	2	1,3

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde; son teste katılan öğrencilerden %80'i öğretim materyalinin, Müeyyessiretü'l Ulûm'la ilgili bilgi ve farkındalıklarına katkı sağladığını, %18,7'si kısmen katkı sağladığını, %1,3'ü katkı sağlamadığını ifade etmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Ön test sonuçlarına göre; katılımcıların %86'sı Müyessiretü'l Ulûm'un ana özelliğini, %70'i yazarını, %83,3'ü ise anlamını bilmemektedir. Ayrıca ön testte, katılımcıların ancak %2,7'si (4 öğrenci) eserin niteliğini ve yazarını birlikte doğru işaretlemiştir. Bu veriler, lise öğrencilerinin, Müyessiretü'l Ulûm'la ilgili olarak niteliği, yazarı ve anlamı gibi temel bilgilere bütüncül şekilde sahip olmadıkları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sonucun temel nedeninin lise Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında Müyessiretü'l Ulûm'la ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemesi ve bir tanıtım materyalinin bulunmaması olduğu düşünülmektedir. Bu durum, 32 yıl önce Ünver'in (1992: 24); "*Müyessiretü'l Ulûm gibi eserler, yazıldıkları dönem için önemli eserler olsalar bile, fazla tanınmamış ve okullarda okutulmamıştır.*" şeklindeki tespitinin, ortaöğretim lise düzeyi için hâlâ geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Oysaki Bergamalı Kadri'nin, yaklaşık 500 yıl öncesinden, eseriyle ilgili bir dileği vardır: *Bu risalecük her kimün hidmet-i şerifine [şerefli hizmetine] yetişür ise lutf idüb taliblerden [öğrenmek isteyenlerden/öğrencilerden/talep edenlerden] diriğ eylemeye [esirgemesin/sakınmasın].*

Son test verilerine göre; Müyessiretü'l Ulûm'un ana özelliğini, yazarını ve anlamını doğru yanıtla eşleştirenlerin oranı sırasıyla 82,7, 67,3 ve 78,6 puan artarak %96,7, %97,3 ve %95,3'e yükselmiştir. Bu durum, Civelek (t.y.: 2), Kaya (2006: 28) ve Bayram'ın (2009: 90) belirttiği üzere eğitim veya öğretim materyallerinin, öğrencilerin bilgi ve farkındalık düzeylerine ve konuyu kavramalarına olumlu yönde katkıda bulunan bir araç, yöntem olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Arslan'ın (2008: 93-97) yaptığı çalışmada da görsel ve işitsel materyal kullanılarak ders işlenen deney grubunda öğrencilerin ders sürecini olumlu geçirdikleri sonucu ortaya çıkmış ve somut öğrenmelerin kalıcı ve etkili olduğu görülmüştür. Aynı şekilde üç okulda yürüttüğü çalışma sonucunda Veyis (2016: 253-254) de etkileşimli çoklu ortam materyallerinin kullanımıyla yürütülen dersin, öğrencilerin Türk edebiyatı dersine yönelik tutumlarını ve bu derste başarılarını üç okul seviyesinde de anlamlı düzeyde arttırdığını tespit etmiştir.

Türk Dili ve Edebiyatı dersi, kitap dışında eğitim materyali kullanımının az olduğu derslerden biridir. Nitekim Çifci'nin (2013: 48-49) çalışmasında; öğrencilerin %95'i edebiyat derslerinde bilgisayar teknolojisinin, %92'si ise internet teknolojisinin hiç kullanılmadığını, %91'i ders konusuyla ilgili videoların hiç izlenmediğini vurgulamış, Edebiyat öğretmenleri ise yeterli materyal olmadığından dolayı teknolojiyi çok kullanmadıklarını söylemişlerdir. Aynı şekilde öğretmenlerin en büyük sıkıntılarının birinin materyal eksikliği olduğunu belirten Gür vd. (2010: 933) çalışmasında, öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%71,4) kendi branşlarında kullanabilecekleri ders materyali bulunmadığını ifade etmiştir.

Çalışma kapsamında geliştirilen tanıtım materyalinin izletilmesinin ardından uygulanan son testten elde edilen verilere göre toplamda katılımcıların %80'i materyalin Müyessiretü'l Ulûm ile ilgili bilgi ve farkındalıklarına katkı sağladığını, %18,7'si kısmen katkı sağladığını, %1,3'ü ise katkısının bulunmadığını belirtmiştir. Buna göre materyalin olumlu katkıda bulunduğunu düşünen katılımcı oranı toplamda %98,7 olmuştur. Bu sonuç iki yönlü değerlendirilebilir: Birincisi, çalışmanın amacıyla bağlantılı olarak, Müyessiretü'l Ulûm ve yazarı Bergamalı Kadri gibi, Atalay (1946: vıı) ve Köprülü'nün (Aktaran: Kaçar, 2018a: 255) deyimiyile "unutulmuş" olan veya çok fazla bilinmeyen Türk dili değerlerinin tanıtılmasında bilgi teknolojilerine dayalı eğitsel materyallerin etkisi ve öneminin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu açıdan Kaplan (2010: 54-55) da yazar veya şairlerin yaşadığı dönemi, hayatlarını, eserlerini, eserle yazar arasındaki ilişkiyi öğrencilere göstermek açısından kısa süreli belgesel, film ve benzeri materyallerin hazırlanmasını önemli ve gerekli görmektedir. İkinci

olarak bu veriler, derslerin tekdüzelikten uzaklaştırılarak ilgi çekici hale getirilmesi, Kaplan'ın (2010: 141) ifadesiyle eğlenceli bir hale getirilmesi için Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde farklı görsel ve işitsel öğeler içeren bilgi iletişim teknolojileri destekli uygulamaların kullanılmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu noktada Oğuz (2021: 130), eğitim teknolojilerinde ağırlıklı olarak eğitsel içerik projelerinin desteklenmesinin kaynakların etkili ve verimli kullanılması bakımından daha yararlı olacağını ifade etmektedir.

Saha çalışmasında uygulanan ön test sonucunda elde edilen veriler, araştırma probleminin varlığını ortaya koyarak, 16. yüzyılda Anadolu'da yazılmış Batı Türkçesinin ilk Türkçe dil bilgisi kitabı olan Müeyyessiretü'l Ulûm'un ortaöğretim öğrencileri tarafından tanınmadığını göstermektedir. Diğer taraftan son test sonuçları ise çalışmanın hipotezini doğrulayarak eğitim ve öğretim uygulamalarında, Müeyyessiretü'l Ulûm'a ilişkin bilgilerin verildiği görsel ve işitsel öğeler içeren materyaller kullanılmasının, öğrencilerin Müeyyessiretü'l Ulûm'la ilgili bilgi ve bilinç düzeylerini artırarak farkındalıklarını geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim ön teste katılan 150 öğrenciden hiçbiri 3 sorudan tamamını doğru karşılık ile eşleştirememiş iken geliştirilen tanıtım materyali izletildikten sonra uygulanan son testte katılımcı öğrencilerin %92,6'sı (139 katılımcı) bu eşleştirmeyi tam olarak yapmıştır.

Sonuç olarak Kâzım Nami Duru'nun 1912 yılında Türk Yurdu Dergisi'nde yayımlanan *İlk Türk Grameri, Türkçe Sarfın Mevcudu* başlıklı makalesinde, Bergamalı Kadri'yi kastederek vurguladığı gibi Türk dili sahasında hizmetleri bulunan atalarımızı yüceltmek ve gereken değeri vermek, kültür mirası olan eserlerini tanıtarak farkındalık oluşturup unutulmamalarını sağlamak için çağımızın teknolojik imkânlarının kullanıldığı çalışmalar önem taşımaktadır.

Bu çalışma sonucunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Müeyyessiretü'l Ulûm'un ulusal düzeyde tanınırlığını ve bilinirliğini sağlamaya yönelik TRT'nin kültür kanallarında tanıtım filmi veya belgesel hazırlanıp yayınlanabilir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca, Müeyyessiretü'l Ulûm'un tek yazma nüshasının Türkiye'ye getirilmesi için çalışma yürütülebilir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının Türkçenin tarihsel gelişiminin anlatıldığı ünitelerinde Müeyyessiretü'l Ulûm'a ilişkin bilgilere yer verilmesi sağlanabilir.

Müeyyessiretü'l Ulûm'la ilgili eğitim/öğretim materyalleri hazırlanarak, kullanıcıların yararlanabilmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı'na eklenebilir.

Türk Dili ve Edebiyatı ders zümrelerinin eğitim öğretim yılı içerisinde okullarında düzenleyecekleri etkinlik veya programlarda "Müeyyessiretü'l Ulûm ve Bergamalı Kadri" temasına yer verilebilir. Öğrencilerde farkındalık oluşturmaya yönelik olarak öğretmenler tarafından Müeyyessiretü'l Ulûm'a ilişkin proje ödevi çalışmaları yaptırılabilir.

Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören üniversite öğrencileri arasında Müeyyessiretü'l Ulûm'un tanınırlığı ve bilinirliğinin ortaya konmasına yönelik araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Armağan, Sebahat (2017). *Oğuz Grubu Türk Şivelerinde Sözcük Türleri*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Arslan, İclâl (2017). "Ahmet Cevdet Paşa'da Dil Tasavvuru". Önder, Özgür ve diğerleri (Ed.), II. Türk İslam Siyasi Düşüncesi Kongresi Bildiriler (26 - 28 Ekim 2017) Kitabı içinde (191-198). Kütahya.

- Arslan, Özgür (2008). *İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretiminde Görsel ve İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Hatırda Tutma Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Atalay, Besim (1946). *Bergama'lı Kadri, Müyessiret-ül-Ulûm (Tıpkıbasım, Çeviriyazılı Metin ve Dizin)*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Avşar, Uğur (1996). *Müyessiretü'l Ulûm (Bergamalı Kadri)*, Adana: Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın Çakır, Aylin ve Türkeş Kılıç, Selin (2021). “Bilimsel Çalışmalarda Karma Yöntem Nasıl Kullanılır?”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Özel Sayı 1)*, 42, 1-15.
- Balaban, Fatma (2019). *Müyessiretü'l-'Ulûm (Türkiye Türkçesine Aktarımı-Dizinler)*, İzmir: Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Baranoğlu, Şahin (2002). “Yenileşme Devri Türkçesi Üzerine Çalışmalar”. Güzel, Hasan Celal ve diğerleri (Ed.), *Türkler içinde (206-219)*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Bayram, Necmettin (2009). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Mültimedya Olanaklarının Kullanımı* Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bektaş, Ekrem (1992). “Bergamalı Kadri”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.5, 496. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- “Bergamalı Kadri Eğitim Tarihi Müzesi'nin Başlangıç Hikâyesi”. (t.y.). Erişim adresi: <https://izmir.meb.gov.tr/dosyalar/e-dergi/003-sayi/mobile/index.html#p=46>
- Bozkurt, Fuat (2012). *Türklerin dili*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Büyüköztürk, Şener, Kılıç Çakmak, Ebru, Akgün, Özcan Erkan, Karadeniz, Şirin ve Demirel, Funda (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Civelek, Murat (t.y.). “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı”. Erişim adresi: <https://www.igdir.edu.tr/Addons/Resmi/announc/4691/materyal.tasarimi.%20ÖZET.pdf>
- Çıfci, Ceyhan (2013). *Edebiyat Öğretiminde Teknoloji Kullanımı, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Bir Durum Çalışması*, Ankara: Bilkent Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dilaçar, Agop (1971). “Grammer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 19, 83-145.
- Doğan Averbek, Güler (2021). “Osman Reşer'in 1913-1936 Yılları Arasında Berlin Devlet Kütüphanesi'ne Sattığı Yazmalar”. *İslam Tetkikleri Dergisi (Journal of Islamic Review)*, 11(2), 477-568.
- Duman, Musa (2002). “Yenileşme Döneminde Türk Dili”. Güzel, Hasan Celal ve diğerleri (Ed.), *Türkler içinde (160-205)*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Efe, Kürşat (2021). “Arapça ve Farsça etkisiyle unutilan Türkçe sözcükler”. Karahan, Akartürk (Ed.), *Türk Dünyası Dil, Kültür ve Edebiyat İncelemeleri Türkbilim Araştırmaları Dizisi içinde (267-438)*. İstanbul: Kutlu Yayınevi.
- Erdağı Toksun, Selma (2020). “Türkçe Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulaması İle İlgili Görüşleri”. *Turkish Studies – Education*, 15(4), 2599-2610.
- Ertem, İhsan Seyit (2016). “Oyun Temelli Dijital Ortamlar ve Türkçe Öğretiminde Kullanımına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri”. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 20, 1-10.
- Ertürk, Halil İbrahim (2015). “Müyessiretü'l-Ulûm Üzerine Bir İnceleme ve Değerlendirme Çalışması”. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(8), 1059-1086.
- Ertürk, Halil İbrahim (2017). *Müyessiretü'l-Ulûm'dan Hareketle Türk Gramerciliğine Eleştirel Bir Bakış*, Uşak: Uşak Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Evler, Ali (2020). “Türkçenin Yabancılara Öğretilmesinde Paragraf Yazımı”. *A. Âsai Atyndağy Halykaralyk Kazak-Turik Universitetiniñ Habarşysy*, 115, 103-115.
- “Fark Yaratan Bergamalılar”. (t.y.). Erişim adresi: <https://bergama.org.tr/fark-yaratan-bergamalilar/#bergamalikadri>

- Göçer, Ali (2017). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Gülsevin, Güner (1990). "Bergamalı Kadri ve Eseri Üzerine". *Türk Dili*, 461, 211-214.
- Güner, Galip (2003). "İlk Türkçe Gramer: Müeyyessiretü'l-Ulûm". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 151-166.
- Gür, Bekir Sıddık, Özoğlu, Murat ve Başer, Tekin (2010). "Okullarda Bilgisayar Teknolojisi Kullanımı ve Karşılaşılan Sorunlar", 9. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (20-22 Mayıs 2010)*, 929-934.
- Güzel İnan, Sevgi (2019). *Metin Türlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi (Sıfat-Zamir-Zarf Öğretimi)*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kaçar, Mücahit (2018a). "Müeyyessiretü'l-Ulûm'un Kayıp Nüshaları". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 66(2), 247-264.
- Kaçar, Mücahit (2018b). "Hayâli Bey'in Müeyyessiretü'l-Ulûm'da Şerh Edilen Gazeli". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi (Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan Özel Sayısı)*, 66(2), 172-186.
- "Kadri". (2004). *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C.5, 285-286. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- "Kadri Efendi (Bergamalı)". (1986). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C.6, 85. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, Orhan (2010). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Bilgisayar Kullanımı*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karabacak, Esra (1997). "Bergamalı Kadri'nin Müeyyessiretü'l-Ulûm'u İle Ahmed Cevdet Paşa'nın Dilbilgisi Kitaplarındaki Terimler Üzerine Bir İnceleme". *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 8, 253-283.
- Karabacak, Esra (1999). "Başlangıçtan Cumhuriyet'e Kadar Gramer Kitaplarımız". Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi Tebliğleri içinde (629-635), İstanbul: IRCICA Yayınları.
- Karabacak, Esra (2002). *Bergamalı Kadri Müeyyessiretü'l-Ulûm*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, Zeki (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kılıç Çakmak, Ebru ve Karataş, Serçin (2022). *Nicel Araştırmalar-II*. Erişim adresi: <https://ogretmenimecesi.com/4-6-nicel-arastirmalar-ii/>
- Koca, Selcen (2022). Müeyyessiretü'l-Ulûm. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, Erişim adresi: <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/muyessiretu-l-ulum-tees-1611>
- Koç, Hande (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin Osmanlı Dönemine İlişkin Tarihsel Dizilere Yönelik Görüşleri*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Korkmaz, Zeynep (2002). "Türkiye Türkçesi Üzerindeki Gramer Çalışmaları ve Bu Çalışmaların Günümüzdeki Durumu". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 50(1), 40-59.
- Korkmaz, Zeynep (2023). "75 Yılda Türk Dil Kurumu'nun Gerçekleştirdiği Dil Bilgisi Çalışmaları ve Beklentilerimiz". *Türk Dili Üzerine Araştırmalar IV* içinde (301-339), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (2018). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*. Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=353>
- Murat Nuhoğlu, Mualla (2008). *Türkçe Öğretiminde Materyal Tasarım*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- "Müeyyessiretü'l-ulûm". (1986). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C.6, 488-489. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Oğuz, Serkan (2021). *Türk Eğitim Sisteminde Teknoloji Kullanımı*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ormanoğlu Çiğdem, Akca, Gamze, Köselioğlu, Mustafa ve Sakallı, Metin (2022). "Ortaöğretim Bilim Tarihi Eğitiminde İnternet Destekli Materyal Kullanımı". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (REFAD)*, 2(1), 80-98.
- Özçam, Çimen (1997). "Türkiye Türkçesi İle İlgili Gramer Çalışmaları -Bibliyografya Denemesi-". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 110, 121-162.

- Özdaş, Şeyma Nur (2019). *S. İlhami'nin Son Türkçe Sarf Adlı Eseri – İnceleme – Metin*, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öztürk, İbrahim Hakkı (2012). *Tarih Öğretiminde Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kuram ve Uygulama*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Sak, Ramazan, Şahin Sak, İkbal Tuba, Öneren Şendil, Çağla ve Nas, Eşref (2021). “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi”. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Taşkın, Sefa (2016). *Bergamalı Kadri*. Bergama Belediyesi Kültür Yayınları.
- Topuzkanamış, Ersoy (2011). “Müeyyiretü'l-'Ulûm'da Dil Bilgisi Öğretimi”. *Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 3-13.
- TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu). (2012). *2012/102 sayılı Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Kararı*. Erişim adresi: https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/BTYK/btyk24/47_2012_102.pdf
- “Türkçenin Başlıca Dil Bilgisi Kitapları”. (2019). Erişim adresi: <https://tdb.iku.edu.tr/tr/haberler/turkcenin-baslica-dil-bilgisi-kitaplari>
- Ünver, İsmail (1992). “Türkiye’de Osmanlıca Eğitiminin Dünü Bugünü”. *Türkoloji Dergisi*, 10(1), 21-30.
- Veyis, Fatih (2016). *Millî Edebiyat Dönemi Türk Edebiyatı'nın Etkileşimli Çoklu Ortam Materyalleriyle Öğretiminin Türk Edebiyatı Dersine Yönelik Tutuma ve Akademik Başarıya Etkisi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yağcı, Dilek (2021). *Mehmed Abdülkadir'in Kavâ'id-i Lisân-ı Türkî Adlı Eserinin Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi*, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yamak, Havva, Bulut, Neslihan ve Dünder, Sefa (2014). “5. Sınıf Öğrencilerinin Bilimsel Süreç Becerileri İle Fene Karşı Tutumlarına FeTeMM Etkinliklerinin Etkisi”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 249-265.
- Yılmaz, Müzeyyen, Sinan, Sümeyye ve İnce, Ziya (2022). “Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Yeni Eğitim Uygulaması: OGM-Materyal”. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 5(2), 95-114.

Extended Abstract

Müyessiretü'l Ulûm is the first Turkish grammar book written in Western Turkish in Anatolia. Its author is Bergamalı Kadri and the date of writing is 1530. Müyessiretü'l Ulûm is the only grammar book written for Turkish in the Ottoman lands until the 19th century and is the first source book prepared in Turkish and directly as a grammar book in the Ottoman Empire.

It was first discovered by Bursalı Mehmet Tahir in 1911 and was first introduced by Kâzım Nami Duru in his article titled "İlk Türk Grameri, Türkçe Sarfın Mevcudu", published in Türk Yurdu Journal in 1912. The only copy of the work was lost after photographs were taken by the Ministry of Education in 1916. It has been determined by the researchers that the lost copy of the book is in the Berlin State Library.

There is no information about Müyessiretü'l Ulûm in secondary school Turkish language and literature textbooks and also there is no educational material about it. Therefore, the problem of the research is that secondary school students do not have sufficient knowledge and awareness about Müyessiretü'l Ulûm within the current education curriculum and practices.

The main purpose of the study is to reveal the level of recognition of Müyessiretü'l Ulûm at the secondary education level. In this context, a promotional material was developed and the effect of the material on the students' knowledge and awareness levels about Müyessiretü'l Ulûm was evaluated. In the material, general information about Müyessiretü'l Ulûm, the purpose of writing, the structure of the book, its content, the teaching methods used in the book, information about its discovery and disappearance are given with visual and auditory elements.

As a research method, quantitative and qualitative research methods were used together in this work. Within the scope of qualitative research, literature review and document analysis were conducted. Within the scope of quantitative research, pre-test and post-test were applied to the sample group. The research design is a single group pretest-posttest experimental design. The population of the research is high school students, and the sample is a group of 150 students from Science and Social Sciences high schools.

Before the developed promotional material was shown, a 3-question pre-test was applied to the sample group. After the pre-test, the sample group was shown the promotional material and then a 4-question post-test was applied to the students.

As a result of the pre-test, it was revealed that 86% of the students did not know the main feature of Müyessiretü'l Ulûm, 70% did not know its author, and 83.3% did not know its meaning. These data reveal the conclusion that high school students do not have complete basic information about Müyessiretü'l Ulûm, such as its basic features, author and meaning.

According to post-test data; The proportion of those who matched the main feature, author and meaning of Müyessiretü'l Ulûm with the correct answer was 96.7%, 97.3% and 95.3%, respectively. This shows that educational materials are a tool that contributes positively to students' knowledge and awareness levels and their understanding of the subject.

These results confirm the hypothesis of the study: Using educational materials based on information technologies regarding Müyessiretü'l Ulûm in the educational processes increases students' knowledge about Müyessiretü'l Ulûm and improves their awareness. As a matter of fact, the rate of participants who thought that the material made a positive contribution was 98.7% in total.

As a result; studies using the technological possibilities of our age are important in order to give the necessary importance to our cultural and human values in the field of Turkish language, to raise awareness by introducing cultural heritage works and to ensure that they are not forgotten.

In this study suggestions have been developed regarding inclusion of information regarding Mueyessiretu'l Ulûm in the education curriculum, carrying out studies that will ensure its recognition at the national level, bringing it back to Türkiye and organize activities that will raise its awareness in schools.

Ek-1: Tanıtım Materyaline Ait Görseller

